

„TŪKSTANTMEČIO MOKYKLŲ“ PROGRAMA ĮTRAUKUSIS UGDYMAS

TINKLALAIDĖ+REKOMENDACIJA nr. 4

Epizodo tema: „Įtraukusis ugdymas: iš viršaus į apačią
ar iš apačios į viršų?“

Savivaldybių rolė įtraukiojo ugdymo įgyvendinimui labai svarbi: jos atsakingos už švietimo pagalbą, valdo materialinius mokyklų resursus. Ne mažiau svarbi įtraukiojo ugdymo sėkmei yra mokyklų ir mokytojų lyderystė. Šioje tinklalaidėje diskutavome, kokia kryptimi galima įgyvendinti įtraukiojo ugdymo pokyčius – iš viršaus (nacionaliniu lygmeniu), iš apačios (mokyklos / mokytojų iniciatyva), o gal iš vidurio – savivaldybės lygmenis?

[Tinklaidėje](#) aptartos dvi gerosios praktikos, pasitarnaujančios įtraukiojo ugdymo pokyčiams sisteminiu lygmeniu. Įtraukiojo ugdymo koordinatorių savivaldybėse rolė pasitarnauja koordinuoti pokyčius ir resursus, o universalus dizaino mokymuisi (toliau UDM) modelio diegimas skatina ugdymo sistemą matyti kaip ekosistemą: iš paukščio skrydžio ir „ant žemės“.

Tinklaidėje diskutavo ir dalinosi patirtimi:

- Akvilė Grigienė – Kaišiadorių lopšelio-darželio „Spindulys“ direktoriaus pavaduotoja ugdymui ir TŪM Įtraukiojo ugdymo srities koordinatore Kaišiadorių rajone, dirbanti V. Giržado progimnazijoje, kuri prisiėmusi lyderystę Įtraukiojo ugdymo srityje. Specialistė turi 12 metų vadovavimo mokyklai patirtį.
- Dr. Rasa Nedzinskaitė-Mačiūnienė – VDU Švietimo vadybos ir politikos katedros docentė ir Edukologijos tyrimų instituto vyresnioji mokslo darbuotoja; LMAJA (Lietuvos mokslo akademijos Jaunosios akademijos) narė, viena iš UDM gairių kūrėjų.
- Indrė Širvinskaitė – TŪM įtraukiojo ugdymo srities ekspertė, Žmonių su negalia teisių stebėsenos komisijos prie Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos pirmininko pavaduotoja.
- Viktorija Urbonaitė – pokalbio vedėja ir moderatorė.

Šiose rekomendacijose pirmiausia prisiminsime įtraukiojo ugdymo sampratą. Tuomet apžvelgsime teorines prielaidas įtraukiojo ugdymo kaip sisteminio pokyčio švietime įgyvendinimui. Paskui pereisime prie gerųjų praktikų pavyzdžių ir įrankių. Pirmiausia – savivaldybės įtraukiojo ugdymo „inventorizacijos“ Kaišiadorių savivaldybėje patirtis, kurioje labai svarbus vaidmuo teko įtraukiojo ugdymo srities koordinatoriaus pareigybei. Galiausiai pristatomos įtraukiojo ugdymo ekosistemos stiprinimo praktikos, kur ypatingas vaidmuo tenka savivaldybei ir mokyklų vadovams (-ėms).

1. Įtraukiojo ugdymo samprata

Įtrauktis švietime reiškia lanksčią sistemą, kuri užtikrina visų vaikų teisę nebūti diskriminuojamiems negalios, lyties, tautybės ar kitu pagrindu. Tai reiškia galimybę mokytis bendrojo ugdymo sistemoje, bendroje mokymosi aplinkoje, kur visiems besimokantiejiems sukuriama lygios mokymosi galimybės. Vaikams su įvairiais ugdymosi poreikiais tinkamai pritaikant ugdymosi sąlygas, suteikiant individualizuotos pagalbos priemones, kiekvienam vaikui sudaroma galimybė ugdyti savo asmenybę, talentus, kūrybingumą ir gebėjimus. Taip visi mokiniai mokosi drauge su visais, nepatirdami atskirties ir segregacijos ([Lietuva. Švietimas šalyje ir regionuose 2022. Įtraukusis ugdymas, 2022](#)).

Segreguotas ugdymas – kai vaikai su negalia ugdomi atskirai nuo negalios neturinčių besimokančiųjų aplinkoje, kuri yra sukurta arba naudojama atsižvelgiant į konkrečius sutrikimus ar įvairias negalias.

Galimos atskirties ir segregacijos požymiai:

- klasių komplektavimas pagal mokinių gebėjimus,
- nemotyvuotas mokinių skirstymas į homogenines grupes per pamokas,
- renginių organizavimas tik kai kurioms mokinių grupėms,
- mokinių ugdymas specialiosiose klasėse ar specialiosiose mokyklose.

(ibid., [UDM gairės, 2023](#), p. 24)

Segreguotas ugdymas nėra įtraukus, nes vaikai su negalia tokioje sistemoje mokosi atskirai, jiems vėliau sunkiau įsitraukti į bendrą visuomenės

gyvenimą, todėl taip palaikoma žmonių su negalia atskirtis visuomenėje. Be to, negalios neturintys vaikai segreguotame modelyje praranda galimybę pažinti savo bendraamžius su negalia, o tai mažina visų mokinių empatijos, demokratiško požiūrio, visapusiškų pilietiškumo kompetencijų ugdymą.

TŪM programoje įtraukusis ugdymas suprantamas kaip:

- ugdymo(si) metodų įvairovė ir veiklos, nukreiptos į mokyklos bendruomenės kompetencijų mokytį įvairių ugdymosi poreikių turinčius vaikus tobulinimą,
- mokytojų, švietimo pagalbos ir kitų specialistų komandinis darbas, užtikrinant įvairių ugdymosi poreikių turinčių vaikų kokybišką ugdymą,
- tinkamos ir saugios ugdymo(si) aplinkos jiems sukūrimas.

2. Įtraukusis ugdymas kaip sisteminis pokytis švietime

Įtraukusis ugdymas – tai procesas, kuris iš esmės keičia tradicinio ugdymo paradigmos darbo organizavimo principus. Tai yra vertybinis įsipareigojimas, kuris žymi švietimo kultūrinį pokytį bendrojo ugdymo sistemoje.

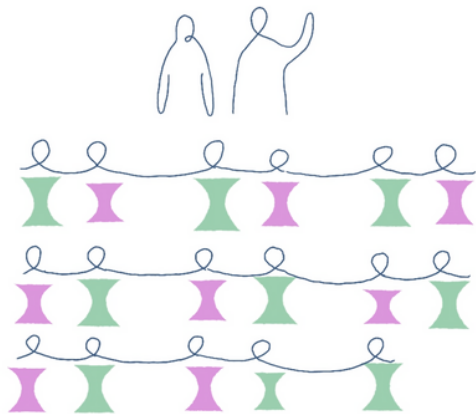
Šioje tinklalaidėje kalbėjome, nuo ko reikėtų pradėti, siekiant tokio sisteminio įtraukiojo ugdymo įgyvendinimo Lietuvos mastu.

Steve Munby ir Michael Fullan 2016 m. tarptautinei pedagogų bendruomenei pateikė [konceptiją „Iš vidaus į išorę ir iš apačios į viršų: kaip vidurio lygmens lyderystė gali pakeisti švietimo sistemas“ \(2016\)](#). Autoriai teigia, kad švietimo sistemose itin sudėtinga pasiekti pokytį „iš viršaus“ (vien ministerijos iniciatyva). Kitų šalių patirtis rodo, kad nacionalinio lygmens pokyčiai švietime dažnai sulaukia pasipriešinimo ir lieka formalūs ar nepasiekia realių rezultatų. O iniciatyva „iš apačios“, kuri dažnai lemiama išskirtinės mokytojų ar mokyklų vadov(i)ų lyderystės, sukuria „sėkmės kišenes“ paskirose mokyklose ir klasėse, tačiau netampa sisteminiu pokyčiu. Tokios iniciatyvos lieka pernelyg fragmentiškos, kad paveiktų visą švietimo sistemą.

Steve Munby ir Michael Fullan, remdamiesi pastarųjų dešimtmečių gerąja patirtimi iš skirtingų šalių švietimo sistemų, pasiūlo išeitį – vidurio lygmens pokyčių kelią, grįstą mokyklų tinklų kūrimu. Ne veltui Lietuvoje kalbant apie įtraukujį ugdymą dėmesys krypsta būtent į savivaldybių vaidmenį.

Autoriai kaip pagrindinę priemonę sisteminiam švietimo kokybės gerinimui įvardina būtent mokyklų tinklų kūrimą. Čia sėkmės veiksniai – bendradarbiavimas turi būti nukreiptas į bendrą tikslą, paremtas bendromis vertybėmis ir tarpusavio atsakomybe, turi būti užtikrintas veiksmingas mokyklų bendruomenių į(si)traukimas.

Ruošiantis kokybiškam įtraukiojo ugdymo įgyvendinimui Lietuvoje, savivaldybių rolė labai svarbi, nes būtent jos valdo materialinius mokyklų resursus, be to, švietimo pagalba yra savarankiška savivaldybių funkcija. Tačiau už resursų telkimą dar svarbesnė rolė – savivaldybių įtraukiosios lyderystės raiška.

„Įtraukioji lyderystė reiškia, jog visi proceso dalyviai ir dalyvės prisiima atsakomybę už įtraukiosios kultūros kūrimą. Lyderių ir pasekėjų įsitraukimas yra visapusiškas, veikia vieningai. Lyderiai (-ės) įgalina komandos narius (-es) veikti ir prisiimti atsakomybę, kad kiekvienas galėtų jaustis proceso dalimi.“ (UDM gairės, 2023, 43 p.)

TŪM programa – viena iš įtraukiojo ugdymo stiprinimo galimybių, kur centrinė rolė suteikiama būtent savivaldybėms, o ypač didelis dėmesys skiriamas mokyklų tinklaveikiai. Čia savivaldybės vaidmuo – identifikuoti pagrindinius savivaldybei būdingus švietimo iššūkius, įvertinti turimus resursus, mokyklų tinklą, išnagrinėti kiekvienos mokyklos stipriąsias ir tobulintinas sritis, sutelkti mokyklas bendradarbiavimui ir palaikyti tinklaveikos ir dalinimosi kultūrą.

Tinklaidėje išskyrėme dvi gerąsias praktikas, kurios padeda stiprinti įtraukiojo ugdymo įgyvendinimą savivaldybės mastu – tai įtraukiojo ugdymo koordinatoriaus (-ės) funkcijos įsteigimas ir UDM strategijos diegimas.

Toliau – keletas praktinių patarimų ir įrankių, kurie padės šias priemones įgyvendinti.

3. Savivaldybės įtraukiojo ugdymo „inventorizacija“

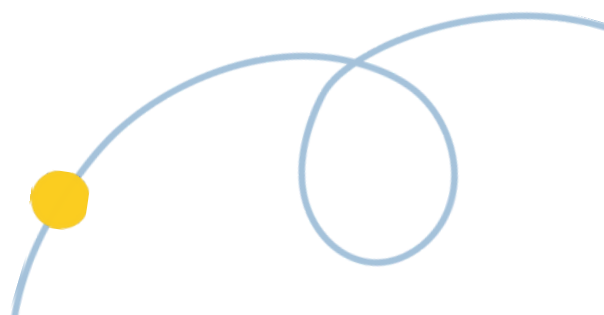
Siekiant sistemiško įtraukiojo ugdymo įgyvendinimo, savivaldybė turėtų tapti įtraukiojo ugdymo koordinaciniu centru. Kadangi įtraukties sritis itin plati – apima aspektus nuo fizinės aplinkos prieinamumo, strateginio planavimo iki metodinių ir didaktinių sprendimų diegimo – procesą suvaldyti padeda įtraukiojo ugdymo koordinatoriaus (-ės) funkcijos atsiradimas.

Nepaisant to, ar ši pozicija sukurta TŪM programos rėmuose, ar ne, pirmasis žingsnis, nuo kurio reikėtų pradėti srities koordinavimo veiklą – situacijos „inventorizacija“.

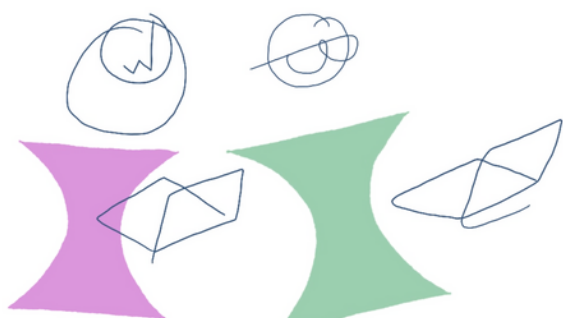
Akvilė Grigienė, TŪM Įtraukiojo ugdymo srities koordinatore Kaišiadorių rajone, dalinasi:

„Mūsų savivaldybėje mes tikrai labai daug nagrinėjame įtraukiojo ugdymo situaciją. Pirmiausia darėme savotišką inventorizaciją: kas yra su įtraukioju, kaip mūsų mokytojai pasiruošę, kaip mokyklos pasiruošusios, visa komanda mokyklos. Mes atlikome tokį išsamią pasiruošimo darbą jau nuo 2022-ųjų metų.“

Pirmiausia reikėtų įsivertinti resursų situaciją: kurios mokyklos fiziškai prieinamos, kurioms reikia didinti prieinamumą, prioritetizuoti prieinamumo problemas. Svarbu matyti visą mokyklų tinklą ir strategiškai planuoti fizinio prieinamumo didinimą, identifikuoti turimas ir trūkstamas priemones. Naudinga atlikti analizę, kaip pasiskirsto nustatytų specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių dalis ir skaičius kiekvienoje mokykloje, kaip ši statistika pasiskirsto pagal ugdymosi poreikių lygį, pobūdį, kur didžiausias švietimo pagalbos trūkumas, o kur jos resursų sutelkta daugiausia (daugiau apie įtraukiojo ugdymo „inventorizaciją“ – [TŪM rekomendacijų leidinyje](#) (2023)).

Ne mažiau svarbu įsivertinti situaciją ugdymo procese iš pačių mokytojų perspektyvos – kurioje srityje žinių ir patirties daugiausia, o kur kompetencijų trūksta? Kitaip tariant – įsivertinti, ko dar nežinome, o kur esame pažengę. Mokytojai (-os) taip pat geriausiai atpažįsta sistemines spragas švietimo pagalbos teikime, tarpinstituciniame bendradarbiavime, nes mato procesus „ant žemės“ kiekvieną dieną.

Tačiau rajone atlikus elektroninę mokytojų apklausą apie įtraukijį ugdymą, rezultatai pasirodė nepakankamai išsamūs – mokytojai (-os) apklausas dažnai pildė formaliai. Todėl Akvilė Grigienė, kartu su

Kaišiadorių pedagoginės psichologinės tarnybos direktore Ramune Jakštiene ir Kaišiadorių rajono švietimo, kultūros ir sporto skyriaus vyriausiomis specialistėmis Edita Navickiene, Laima Čekaitiene ir Virginija Batutiene, atliko kokybinį tyrimą „Pasiruošimas diegti įtraukijį ugdymą Kaišiadorių rajono savivaldybės mokyklose“, o Kaišiadorių Vaclovo Giržado progimnazijos įtraukiojo ugdymo koordinatore Aida Rakauskienė atliko įtraukiojo ugdymo diegimo progimnazijoje išsamią analizę. Rekomendacijas pateikė ir savivaldybės tarpinstitucinio bendradarbiavimo koordinatore Nijolė Butrimavičienė.

Akvilė Grigienė dalinasi savo patirtimi:

„Gavome anketos rezultatus ir nusprendėme – anketa yra anketa. Mums labai reikia išsiaiškinti, žiūrint mokytojams į akis, kaipgi yra ir ką jie mano apie tai. [...] Mums buvo svarbu, ką jie mano, kokios nuotaikos yra mūsų rajone. Mes ėmėme nuo pačių mažiausių, net ikimokyklinio ugdymo įstaigas mes norime įtraukti. Nuo ikimokyklinio ugdymo įstaigų iki gimnazijos padarėme tas apvalaus stalo diskusijas. Žinoma, tam reikėjo laiko. Susistemino duomenis be jokių programų. Mes labai tiksliai susiprotolavome, ką mokytojai sakė, tuomet protokoluose išskyrėme raktinius žodžius, juos sužymėjome spalvomis. Taip ieškojome apibendrintų atsakymų į mūsų pateiktus klausimus. Žodžiu, darbas buvo toks, bet davė gerų rezultatų. Buvo parengtos rekomendacijos.“

Atkreipiame dėmesį, kad šiame procese buvo įtrauktos skirtingos savivaldybės įstaigos: savivaldybės švietimo skyriaus komanda, pedagoginė psichologinė tarnyba – tai tarpinstitucinio bendradarbiavimo pavyzdys, kuris itin svarbus kuruojant tokios apimties pokyčius.

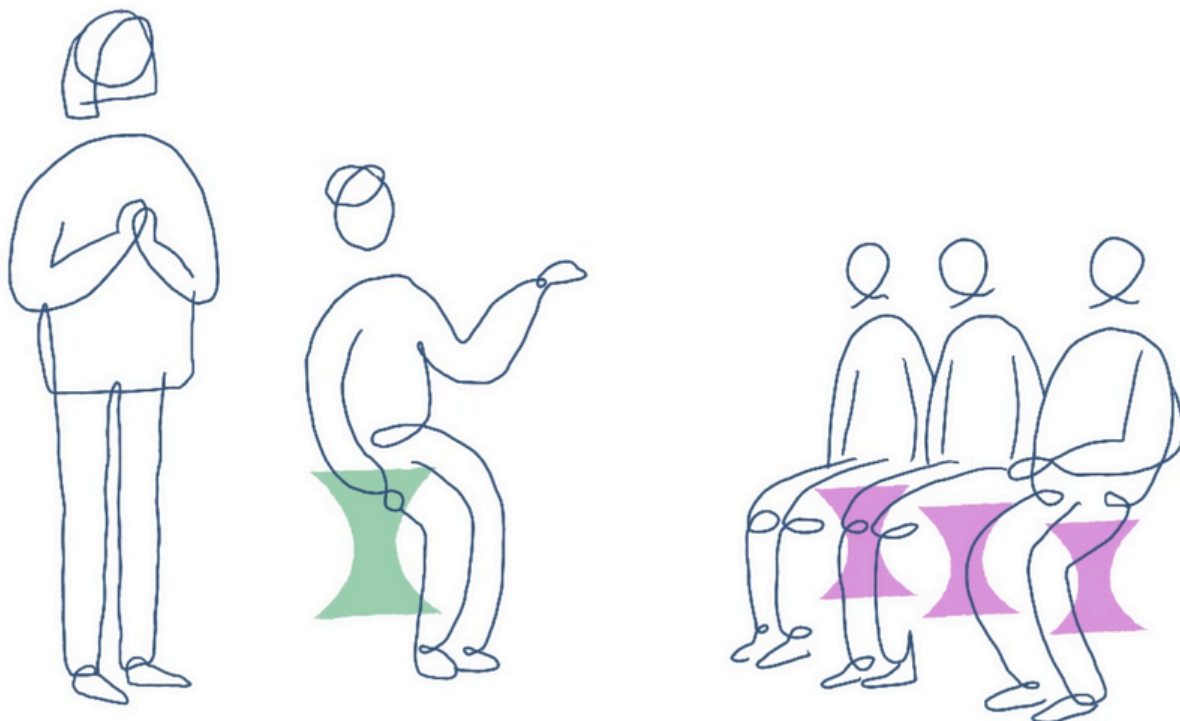
Tyrimas atliktas inicijuojant apskritojo stalo diskusijas, kuriose tyrimo iniciatorės akis į akį susitiko su mokyklų pedagogais (-ėmis). Šios diskusijos yra ne tik priemonė identifikuoti sritis, kuriose pedagogams (-ėms) labiausiai trūksta kompetencijų ar pagalbos. Tai yra ir įtrauktosios lyderystės pavyzdys – mokytojų dalyvavimas pokyčių procese itin svarbus nuo pat jų pradžios, o atvirų diskusijų organizavimas mokyklų pedagogus (-es) įtraukia į sprendimų paiešką, įsiklausoma į jų patirtis ir nuomones.

Akvilė Grigienė apibendrina šio proceso metu išgrynintas pamokas sėkmingam įtraukiojo ugdymo įgyvendinimui:

„Išsigrynino tokie du dalykai: kad įgyvendintum įtraukiojo ugdymo pokytį, [...] reikia, kaip ir kitus pokyčius įgyvendinant, tų pačių dalykų. Pirmiausia – tikėjimo ir pasitikėjimu grįstų santykių. [...] O kitas dalykas – pokyčiai turi vykti nuosekliai. Tas nuoseklumas pasireiškia ir iš viršaus, ir iš apačios, ir per vidurį. Viskas turi būti nuosekliai. Tam, kad tai įvyktų, pirmiausia reikia, kad visos pusės prisiimtų atsakomybę.“

Galiausiai, atlikus tokią „inventorizaciją“, svarbu jos rezultatus panaudoti tikslingai. Kaišiadorių rajone apskritojo stalo diskusijos su mokytojais išaugo į naujas iniciatyvas: mokymosi pagalbos teikimo modelis Giržado progimnazijoje, prie kurio intensyviai dirba visa progimnazijos komanda. Taip pat – įtraukiojo ugdymo teminė grupė, susiformavusi po šios diskusijos. Ji aktyviai renkasi kiekvieną mėnesį ir kartu nagrinėja aktualiausias temas, ieško metodinių sprendimų. Akvilė Grigienė dalinasi, kad kitas teminės grupės susitikimas skirtas pamokos konstruktui aptarti: kokia yra pamoka pagal įtraukiojo ugdymo modelį? Kokie jos elementai? Šiai temai nagrinėti labai pasitarnauja ir UDM modelis.

Kaišiadorių rajono komanda dalinasi apskritojo stalo diskusijų [įrankiu](#) – kokybinio tyrimo klausimynu. Juo galite pasinaudoti Jūsų savivaldybėje ar mokykloje įsivertinant įtraukiojo ugdymo situaciją.

Tyrimo „Pasiruošimas diegti įtraukujį ugdymą Kaišiadorių rajono savivaldybės mokyklose“ tikslas ir metodai:

Tyrimo tikslas – pasiruošimas diegti įtraukujį ugdymą savivaldybės mokyklose.

Tyrimo metodai – apskritojo stalo diskusija su mokytojais pagal struktūruotą klausimyną. Kiekvienoje mokykloje organizuota diskusija, kurios rezultatai buvo apibendrinti ir susisteminti pagal temas, parengtos rekomendacijos.

1 įrankis. Įtraukiojo ugdymo įsivertinimo įrankis – apskritojo stalo diskusijos klausimynas

Parengė Kaišiadorių rajono savivaldybės komanda

SUSITIKIMAS SU MOKYTOJAIŠ (data) –

Apskritojo stalo diskusija „Pasiruošimas diegti įtraukujį ugdymą mokykloje“

Dalyvių skaičius –

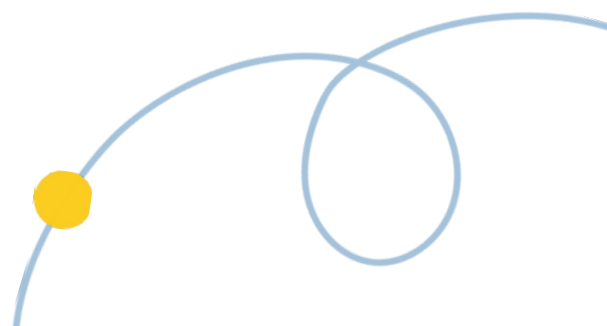
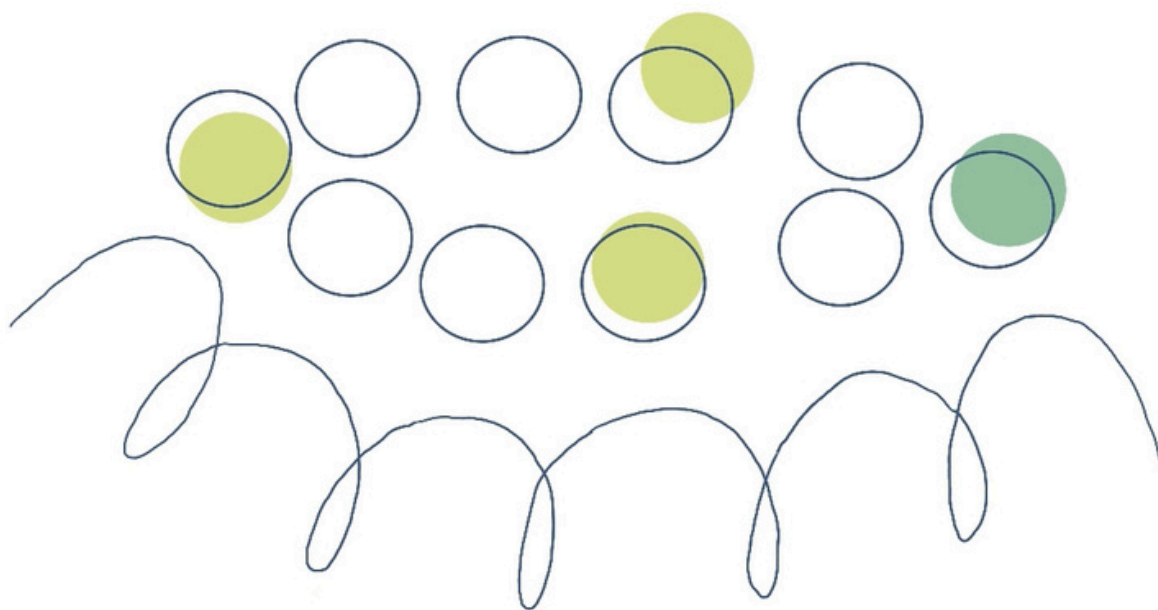
Nr.	Diskusijai reikalingi klausimai
1.	Papasakokite, kaip sekasi ruošti įgyvendinti įtraukujį ugdymą Jūsų įstaigoje / pamokoje?
	Kaip jūsų bendruomenėje suprantami terminai „įtraukusis ugdymas“, „universalus dizainas mokymuisi“, „universalus dizaino principai“?
	Kaip organizuojamas specialiųjų ugdymosi poreikių mokinių ugdymas?
	Kas yra sėkmė ugdant specialiųjų ugdymosi poreikių vaikus?
	Gabių vaikų ugdymas: kaip atpažįstami gabumai? Kokios galimybės mokinių saviraiškai?
	Realūs veikiančios susitarimai, vedantys į vaiko sėkmę (sėkmės istorijos).
2.	Kas, Jūsų manymu, galėtų pagerinti vaikų mokymosi motyvaciją? (Tyrimas PPT)
	Neformaliojo švietimo veiklos, renginiai saviraiškai.
3.	Su kokiais sunkumais / problemomis susiduriate, darbe / pamokoje įgyvendinant įtraukujį ugdymą?
	Kokia didžiausia problema Jūsų darbe / pamokoje?
	Kaip Jūs spręstumėte iškylančias problemas klasėje, mokykloje?
4.	Iš ko ir kokios pagalbos sulaukiate? Kaip vertinate? Ar užtenka pagalbos? Kokią pagalbą galite teikti?
	iš vadovų
	iš kolegų
	iš pagalbos specialistų
	iš tėvų (kokią pagalbą galite teikti tėvams?)
	iš savivaldybės institucijų
	iš socialinių partnerių
	kita
	Ko labiausiai reikėtų (kokių resursų) įgyvendinant įtraukujį ugdymą?
5.	Pasvajokim: kaip įsivaizduojate veiksmingą įtraukiojo ugdymo sistemą mokykloje? Rajone?

4. Įtraukiojo ugdymo kaip ekosistemos stiprinimas

Dr. Rasa Nedzinskaitė-Mačiūnienė, viena iš UDM gairių leidinio (2023) rengėjų, tinklalaidėje dalinasi šių gairių kūrimo pradžioje vykusia diskusija. Pasak Rasos, dažnai švietimo sistemoje klaidingai manoma, kad ugdymo procesas yra vien mokytojų atsakomybė:

„[...] labai dažnai mes galvojame – „tai tie mokytojai kaip nors padarys“... Nieko panašaus.“

Ne atsitiktinai gairių rengėjų komanda leidinį pradėti nusprendė būtent nuo savivaldybės lygmens, pabrėžiant įtraukiosios lyderystės svarbą. Pasak Rasos, tam, kad UDM modelis ateitų iki klasės ir mokinių, svarbu pradėti nuo savivaldybės vaidmens. Savivaldybės ir mokyklų vadov(i)ų rolė diegiant UDM modelį – ypač reikšminga.

UDM modelio esmė – įtraukiojo ugdymo įgyvendinimas yra paremtas įtraukia ekosistema, kurioje tarp skirtingų lygmenų ir veikėjų pasidalintos rolės ir sąryšiai. Tai reiškia, kad visi švietimo lygmenys, pradedant savivaldybės švietimo skyriaus komanda, turi puikiai žinoti, kas yra UDM, ir prisiimti bei išpildyti savo rolę šio modelio diegimo procese.

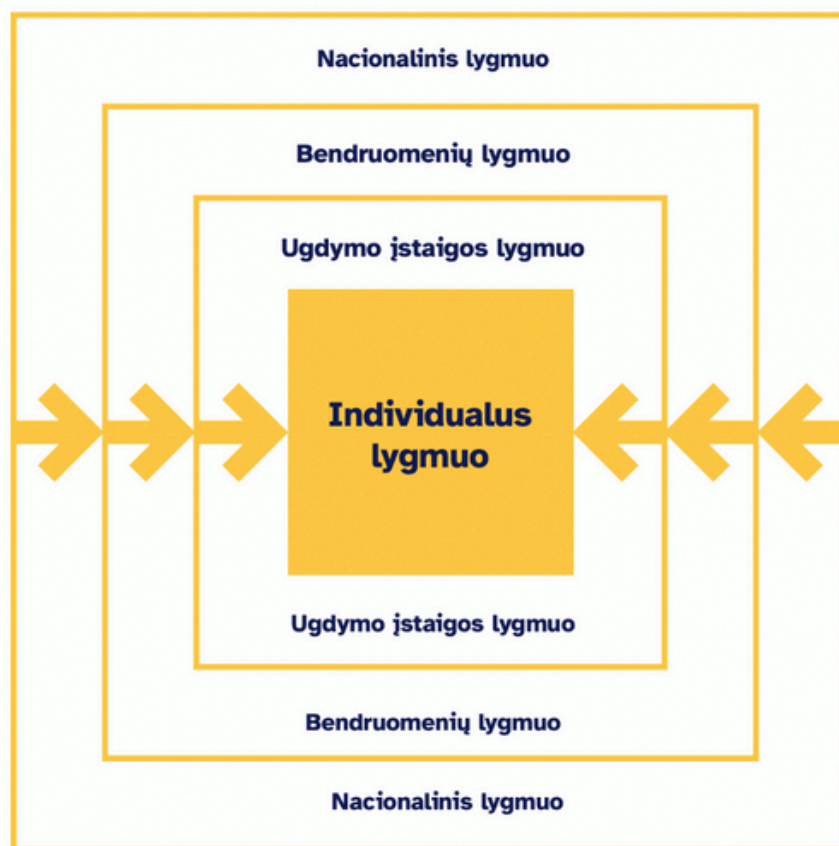

UDM koncepcijoje labai svarbu visų šių lygmenų ekosistemos sąveika (pagal UDM gaires (2023)):

- **Nacionaliniu lygmeniu:** teisės aktai užtikrina vienodas visų besimokančiųjų teises, galimybę lankyti mokyklą gyvenamoje vietoje. Nacionalinė ugdymo programa ir vertinimo sistema pasižymi lankstumu. Pedagogai (-ės) rengiami profesijai pripažįstant ir ruošiantis ugdytinių įvairovei.
- **Bendruomenių (savivaldybių) lygmeniu:** bendradarbiauja švietimo ir socialinių paslaugų sektoriai, šeimos, mokyklos, nevyriausybinės organizacijos. Suformuojamos tvarios įtraukties nuostatos. Vystomos

- **Ugdymo įstaigos lygmeniu:** skiriamas dėmesys kultūrai, vertybėms ir vadovavimo modeliams, kurie grindžiami visos ugdymo įstaigos bendruomenės – vadov(i)ų, pedagog(i)ų, mokinių ir jų tėvų – bendradarbiavimu. Taikomi lankstūs ugdymo organizavimo sprendimai. Siekiama užtikrinti lygias galimybes visiems ir visoms dalyvauti mokymosi procese, naudotis mokymosi priemonėmis ir siekti optimalių rezultatų kartu su visais, orientuojantis į kiekvieną. Patiriantiems iššūkių suteikiami reikalingi pastoliai, o ne siūloma mokytis atskirai.
- **Individualiu lygmeniu:** ugdymo programos yra lanksčios, procesai ir laukiami rezultatai derinami su tikslais. Taikoma tiesioginė įtraukiojo ugdymo praktika, daranti įtaką besimokančiojo raidai ir rezultatams. Besimokantiejiems siūlomi keli būdai, kaip gauti, apdoroti ir reaguoti į informaciją.

Prisiminkime UDM gairėse vizualiai pateiktą šios ekosistemos vizualizaciją:

1 pav. Įtraukiojo ugdymo sistema. Adaptuota pagal European Agency for Special Needs and Inclusive Education, 2019. Paveikslėlis iš: UDM gairės, 2023, 26 p.

Vadovai (-ės) kaip besimokantys ekspertai

Tinklalaidėje akcentuojame, kokią rolę tokios ekosistemos palaikymui turi įtraukioji lyderystė. Jai ypač svarbus mokyklų vadov(i)ų vaidmuo, nes nuo jų įsitraukimo priklauso tai, kaip formuojama mokyklos ekosistema, kaip mokykla bendradarbiauja su savivaldybės švietimo skyriumi, kitomis mokyklomis.

„Aš manau, kad ir mokyklos vadovo vaidmuo įtraukiojo ugdymo įgyvendinimui yra labai svarbus. Nesvarbu, kad jis tiesiogiai nedirba su vaiku, bet tai, kaip mokytojui yra sukuriama profesinė gerovė, apie ką mes dabar Lietuvoje daug kalbame. Kiek mokytojas pasitiki vadovu, jaučia pasitenkinimą darbu, tai, ką sukuria vadovas, tai iš tikrųjų atliepia jo tiesioginį darbą su vaiku.“ (Dr. Rasa Nedzinskaitė-Mačiūnienė)

Šioje ekosistemoje kiekvieną suprantame kaip mokymosi sistemos dalyvį (-ę), taigi kartu ir kaip besimokantį ekspertą. Besimokantis ekspertas – asmuo, kuris nuolat auga ir tobulėja, atlikdamas savianalizę ir gaudamas grįžtamąjį ryšį iš kitų ekspertų ir kolegų (Meyer, Rose ir Gordon, 2014, p. 26).

UDM diegimas panašus į mokymosi procesą: visi ekosistemos dalyviai susiduria su panašiais iššūkiais. Tad svarbu, jog UDM diegimo procesas mokyklose taip pat būtų paremtas esminiais UDM principais – sietūsi su procesais, kurie vyksta trijose besimokančiųjų, t. y. ir vadov(i)ų, ir mokytojų, neurokognityvinėse sistemose:

UDM principas	Skirtingos įtraukimo ir sudominimo priemonės ir būdai	Skirtingos priemonės ir būdai informacijai pristatyti	Skirtingos veiklos ir žinojimo raiškos priemonės ir būdai
Neuronų tinklas	Emociniai tinklai	Pažinimo tinklai	Strateguojantys tinklai
Vaidmuo mokymosi procese	Kodėl mokausi?	Ko mokausi?	Kaip mokausi?
Savivaldybės lygmeniu	Skirtingų suinteresuotų pusių įtraukimas į UDM diegimą, taikant skirtingas priemones ir būdus	Užtikrinimas, kad skirtingos suinteresuotos pusės suprastų UDM, tam pasitelkiami skirtingi būdai ir priemonės	UDM diegimas mokyklose skirtingomis priemonėmis ir būdais
Ugdomos darbuotojų kompetencijos	Įsitraukti į UDM kūrimą	Suprasti UDM	Žinoti, kaip diegti UDM savivaldybės, mokyklos lygmeniu
Mokyklos vadovo (-ės) lygmeniu	Skirtingų būdų, priemonių taikymas mokytojų sudominimui taikyti UDM praktikoje	Sudaryti galimybę mokytojams (-oms) per skirtingą medžiagą, veiklą, patyrimą suprasti, kas yra UDM	Suteikti mokytojams (-oms) galimybę skirtingais būdais (kuris patogesnis mokytojui (-ai)) pateikti grįžtamąjį ryšį apie tai, kaip sekasi įgyvendinti UDM

Pagrindinės žinutės

- Remiantis moksliniais tyrimais, tvariems pokyčiams įgyvendinti paprastai prireikia nuo 2 iki 4 metų. Tad būkite kantrūs!
- Mokyklos linkusios atmesti direktyvios lyderystės principu švietimo skyriaus siūlomus pokyčius, nors jie ir būtų išmintingi, reikalingi ir neabejotinai pozityvūs. Čia prisimintina bendradarbiaujančios lyderystės galia! Kaišiadorių rajono savivaldybės atvejis, aptartas šių rekomendacijų 3 skyrelyje – tai bendradarbiaujančios lyderystės, siekiant tvarių pokyčių, pavyzdys.

Pabaigai – tinklalaidės pašnekovių palinkėjimai ir svajonės:

Indrė Širvinskaitė: „Man labiausiai nepatinka, kai girdžiu kalbant, kad va čia yra „mūsų“ vaikai, o čia yra „tie“ vaikai. Kažkokie vaikai yra „mūsų“, kiti kažkokie „kitokie“ vaikai. Man atrodo, kad kai pradėsime kalbėti, kad visi vaikai yra mūsų vaikai, ir kai sukursime tokią kultūrą, kur tai bus tiesa, kuria tikėsime, tada bus pokytis.“

Akvilė Grigienė: „Aš turiu paprastą svajonę – tai, kad mums pavyks sukurti veiksmingą įtraukiojo ugdymo sistemą rajone. Labai tikiuosi, kad ji veiks ir po 2025 m. birželio, kai baigsis TŪM programa, kad ji veiks toliau ir efektyviai.“

Rasa Nedzinskaitė-Mačiūnienė: „Kiekviena savivaldybė, kiekviena mokykla, atraskime savo kelią. Kažkas pagal UDM, kažkas per kitokias priemones ir instrumentus. Palinkėkime vieni kitiems ne tik ramybės, bet stiprybės einant šiuo keliu. Aš manau, kad kiekviena priemonė yra gera priemonė, jeigu ji padeda pasiekti tikslą. O tikslas yra visi vaikai – ką sako universalus dizainas. Nebe kiekvienas, bet visi.“

Šaltiniai

Inside-out and downside-up. How leading from the middle has the power to transform education systems. A think/action piece by Steve Munby & Michael Fullan, February 2016
Paimta iš: https://www.schoolpartnershipprogramme.com/getmedia/b056d82d-04cd-416b-b8e8-395a26734fe9/inside_out_downside_up.pdf

Lietuva. Švietimas šalyje ir regionuose 2022. Įtraukusis ugdymas, 2022.
Paimta iš: <https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2022/08/Svietimas-Lietuvoje-2022-web.pdf>

Meyer, A., Rose, D. H., & Gordon, D. (2014). Universal design for learning: Theory and practice. USA: CAST

Tūkstantmečio mokyklų programa: Švietimo pažanga įgyvendinant pokyčius savivaldybėse. Rekomendacijos savivaldybių švietimo padalinių darbuotojams ir kitiems švietimo lyderiams
Paimta iš: <https://tukstantmeciomokyklos.lt/wp-content/uploads/2023/11/TUM-rekomendaciju-leidinys.pdf>

Universalaus dizaino mokymuisi gairės: mokymosi kelias kiekvienam ir kiekvienai. (2023). Vilnius: Europos socialinio fondo agentūra.
Paimta iš: <https://tukstantmeciomokyklos.lt/wp-content/uploads/2023/11/Universalaus-dizaino-mokymuisi-gaires.pdf>

Kiti temai aktualūs šaltiniai, įrankiai įsivertinimui (anglų k.):

- UDL Flowchart. Novak education <https://info.novakeducation.com/udl-grading-flowchart>
- Novak education resources <https://www.novakeducation.com/resources>
- The UDL School Implementation & Certification Criteria Readiness Indicators. CAST <https://www.learningdesigned.org/sites/default/files/2021-06/udl-sicc-readiness-indicators-a11y.pdf>
- The UDL School Implementation & Certification Criteria Self-Assessment. Cast <https://www.learningdesigned.org/sites/default/files/2021-06/udl-sicc-self-assessment-a11y.pdf>

